

Рецензія

офіційного рецензента на дисертаційне дослідження

ЮАНЬ Є

**«Вплив суспільного і художнього життя на розвиток хорової
композиторської творчості Китаю»**

подане на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 025 «Музичне
мистецтво» галузі знань 02 «Культура і мистецтво»

до разової спеціалізованої вченої ради

Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка

Вплив суспільного та художнього життя на розвиток хорової композиторської творчості Китаю — це багатогранне питання, яке охоплює історичний, соціокультурний і музикознавчий аспекти.

Дисертаційна праця Юань Є являється глибоким міждисциплінарним дослідженням, що розкриває складний і малодосліджений процес становлення хорового мистецтва Китаю крізь призму соціально-культурних змін. Вперше в українському музикознавстві хорову композиторську творчість Китаю проаналізовано комплексно із урахуванням історичних, культурологічних, естетичних, освітніх та міжкультурних впливів.

Представлене на розгляд дисертаційне дослідження *«Вплив суспільного і художнього життя на розвиток хорової композиторської творчості Китаю»* Юань Є постає унікальним зразком наукового мислення, що балансує на перетині кількох масштабних цивілізаційних парадигм. Об'єктом дослідження постає китайське хорове мистецтво — явище, що водночас глибоко вкорінене у традиції та динамічно відкрите до сучасних форм культурного діалогу. Авторка вперше в українському та, без перебільшення, європейському музикознавстві здійснює спробу концептуалізувати взаємозв'язок між соціокультурними трансформаціями Китаю і специфікою розвитку його хорової композиторської традиції.

Обрана для дослідження тема є не просто актуальною, а стратегічно важливою в контексті деколоніального перегляду світової музичної історії. Вона

відкриває нові горизонти у вивченні композиторської творчості поза євроцентричним підходом, актуалізуючи мистецькі процеси Сходу як повноцінну частину світового культурного поступу. Дана дисертація є цінним джерелом для науковців, музикологів, виконавців-практиків, які працюють у сфері хорового мистецтва.

Наукова проблематика дисертації Юань Є охоплює широкий спектр теоретичних та практично-виконавських проблем, розв'язання яких потребує інтердисциплінарного та міжкультурного підходів. Саме завдяки крос-дисциплінарному підходу можливе розкриття різних аспектів певної наукової проблематики чи її нових вирішень.

Авторка чітко визначила мету дисертаційної роботи, яка полягає в обґрунтуванні впливу змін у суспільному і художньому житті Китаю, що відбивались на розвитку хорової творчості китайських композиторів і вивели її до рівня світового хорового мистецтва (ст. 22). Для вирішення комплексу поставлених завдань, авторкою даної роботи створена послідовна та логічно-змістовна матриця розвідки, що дозволяє належним чином і в необхідному обсязі опанувати предмет дослідження (а це хорова творчість композиторів Китаю крізь призму змін суспільного та художнього життя), представити необхідні теоретичні висновки, отримавши вагомі для дисертацій даного рівня результати дослідження. Для повноцінного розкриття теми роботи і вирішення зазначених завдань дисертантка обґрунтувала відповідну методологічну базу (ст. 22-23).

Практичне значення дисертації визначається можливістю використання аналітичного матеріалу і теоретичних узагальнень як *навчально-методичний ресурс* у навчальних курсах «Хорознавство», «Хоровий клас», «Історія і методика викладання хорового співу та диригування» з метою здійснення заходів, спрямованих на підвищення рівня виконавської майстерності хорових колективів, а також у викладанні курсів «Історія світової музичної культури», «Джерелознавство», «Аналіз музичних творів» на виконавських факультетах вищих навчальних музичних закладах Китаю та України, які сприятимуть поглибленню знань з історії світової музичної культури та композиторської творчості (ст. 27). Матеріали дисертації сприятимуть розширенню уявлень

студентів про неєвропейські музичні системи та формуванню інтеркультурної обізнаності. У даній роботі запропоновано систематизацію етапів розвитку професійної хорової освіти Китаю, що може бути використано як модель для порівняння або вдосконалення національних освітніх програм. Саме тому практичне значення дисертації Юань Є полягає в тому, що вона є універсальним ресурсом для науковців, митців та культурних менеджерів, сприяючи інтеграції знань, професійному зростанню та міжкультурному діалогу.

Отже, проаналізуємо основні змістовні «вузли» розвідки Юань Є. Робота має добре продуману структуру, визначену авторською логікою дослідження, складається зі вступу, трьох розділів із підрозділами, ємних висновків, що відповідають окресленим завданням та списку використаних джерел.

Добрим підґрунтям для написання дисертаційної роботи представленої до захисту стало не лише високопрофесійна музично-теоретична підготовка авторки та володіння великим обсягом музичного матеріалу, але й вміння працювати із джерелами та особлива зацікавленість цим напрямком дослідження, що, власне і засвідчують усі розділи дисертації.

У *першому розділі* «Теоретико-методологічні засади дослідження хорового співу в професійній творчості композиторів Китаю», який містить три підрозділи, авторка послідовно розглядає аспекти культурологічного та мистецтвознавчого дискурсу дослідження хорового мистецтва Китаю в контексті суспільного і художнього життя держави. Юань Є звертається до великого арсеналу праць присвячених розвитку китайської хорової культури і мистецтва, що стали важливими для досягнення загальних тенденцій становлення хорового мистецтва в Китаї та специфіки його розвитку (ст. 36). Дослідниця опираючись на положення вчення мудреця Конфуція стверджує «що саме в *одноголосому* виконанні музичних творів виявляється бездоганність звучання, в якій знаходимо вищий прояв краси, чистоти і гармонії» (ст. 48). У Китаї традиція одноголосого співу являлася не лише музичним явищем, а глибоким культурним кодом, у якому поєднувались етика, естетика, філософія та педагогіка. Саме вона сформувала уявлення китайців про музичну досконалість протягом тисячоліть і стала фундаментом для національного стилю сучасного хорового мистецтва.

Авторка дисертації вказує на те, що унісонна традиція слугувала своєрідним культурним фільтром, через який проходило все нове. І лише наприкінці ХІХ століття – на початку ХХ століття, завдяки японським «шкільним пісням», діяльності християнських місіонерів і європейських іммігрантів, почалось поступове впровадження *багатоголосого співу*.

Дисертантка у даному розділі окреслює витoki багатоголосого хорового співу у китайській музичній культурі та їх розвиток в умовах суспільного і художнього життя до початку ХХ століття. Юань Є на сторінці 54 даної дисертації зазначає, що «повсюдну практику поширення співу багатоголосим хором було запроваджено в Китаї лише на зламі ХІХ–ХХ століть, а професійне мистецтво диригента хорового колективу з'явилося у процесі розгортання структури навчальних програм вищих музичних закладів Китаю лише від середини 1960-х років». Але саме естетична концепція і чистота одноголосного виконання стала базою, яка зумовила унікальність китайської хорової поліфонії.

Багатоголосий хоровий спів у Китаї мав *зовнішні витoki* - Японія, європейські християнські місіонери: «за сприяння Маттео Річчі (італієць), хором євнухів уперше в Пекіні було виконано хорову оду Горація» - як зазначає авторка на сторінці 62, *внутрішню адаптацію* (інтеграція в освітню та культурну політику) та *національне переосмислення* (створення унікального стилю, що поєднує пентатоніку, тональні принципи китайської мови, філософську образність). Авторка зазначає, що це все не запозичення, а процес культурної творчості, де поліфонія перетворилася на засіб вираження китайської національної ідентичності у світовому хоровому контексті.

Також у цьому розділі Юань Є висвітлює впливи змін у суспільно-політичному житті держави та нових ідеологічних прямувань на інтеграцію хорового співу в китайську культуру в першій третині ХХ століття, зазначаючи що мистецьке життя і початок формування хорової культури в Китаї мало значний поштовх після революційних подій. Після виступів молоді 4 травня 1919 року, які призвели до першого сплеску впровадження в життя китайського народу масового хорового співу, який вважали найбільш ефективним засобом для найширшого згуртування (ст. 77). Після цих суспільно-політичних подій

з'явилися *перші хорові твори професійних композиторів*: «Меморіальний патріотичний гімн 4 травня» Сяо Юмея, «Національний гімн» і 4 пісні для мішаного хору Лі Шутуна, які композитор створив, спираючись на тексти давніших народних пісень (ст. 78). Також у цьому розділі Юань Є зазначає, що маршова пісня «Меморіальний патріотичний гімн в пам'ять про 4 травня» Сяо Юмея постає одним із найперших у китайській професійній композиторській творчості прикладом для хорового співу із ознаками двоголосся (ст. 83).

Однак, як відзначає авторка, багатоголосий хоровий спів у Китаї є порівняно новим явищем, якщо порівнювати із його тисячолітньою традицією монодії. Проте він став важливим етапом у розвитку музичної культури Китаю ХХ–ХХІ століть, зокрема у контексті модернізації, культурного діалогу із Заходом та формуванням національної композиторської школи. Глибоко позначилось на характері китайської хорової музики суспільні трансформації, художні пошуки, глобалізація та збереження національної ідентичності.

У *другому розділі* «Хорове мистецтво Китаю в період розбудови нової історії Китаю: зарубіжні впливи і становлення національних традицій» особлива увага Юань Є приділена питанням впливу діяльності українських музикантів на становлення хорового мистецтва Китаю, ролі шкільних пісень та пісень антияпонської тематики в розвитку хорового мистецтва Китаю та дисертанткою висвітлені основні тенденції розвитку хорового мистецтва у творчості перших професійних композиторів Піднебесної.

Не можна оминати яскравих постатей українським митців, які через свою педагогічну, виконавську та методичну діяльність внесли значний вклад у розвиток хорового мистецтва Китаю. Серед таких митців дисертантка виділяє артиста та режисера К. Мирославського, завдяки якому у Китаї відбулися постановки українських драматичних вистав («Нещасне кохання» О. Манько і «Мартин Боруля» І. Карпенка-Карого) та постановки деяких оперних вистав («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського та «Майська ніч» М. Лисенка), талановитих українських хорових диригентів С. Кукурузу та В. Лукші.

Як хоровий диригент – пише Юань Є, Степан Кукуруза організував хор при новозбудованій церкві Покрови Пресвятої Богородиці і був його незмінним

диригентом. Організував при «Українському клубі» український хор, яким диригував до кінця свого перебування в Харбіні, там само створив і очолив аматорський гурток «Бандура» (ст. 100). Авторка переконливо доводить, що своєю працею Степан Кукуруза став тим, хто в першій третині ХХ століття найбільш активно сприяв продовженню розвитку на теренах Китаю українського хорового мистецтва й опосередковано вплинув на продовження процесу інтеграції хорового співу в китайську культуру.

Прагнучи наголосити на практичному значенні ролі «шкільних пісень», які проникли до Китаю із Японії та пісень антияпонської тематики в розвитку хорового мистецтва Китаю, авторка вказує на те, що «їх завезення і швидке впровадження в систему навчальної освіти Китаю належить двом китайським музичним просвітникам і композиторам – Шень Сінгону і Лі Шутуну» (ст. 108). Саме ці композитори для швидшого прийняття «шкільних пісень» китайським суспільством додали до завезених мелодій найвідоміші тексти китайських поетів, видали ці пісні в Шанхаї збіркою «Антологія шкільних пісень» (ст. 109).

Саме пісня Шень Сінгона «Весняний вітерець» - як зазначає дисертантка, є не лише одним з перших прикладів у творчості китайських композиторів аранжування «шкільної пісні» на народну тему, але й одним з перших прикладів творів для триголосого хору (ст. 110).

Особливо хочеться зазначити, що авторкою дисертаційного дослідження підкреслюється, те що «шкільні пісні» створили базу та запровадили хорову практику у повсякденне життя, а «антияпонські пісні» перетворили хор на потужний інструмент патріотичної мобілізації. Обидві течії заклали ідеологічний та музичний фундамент для розвитку професійного хорового мистецтва в Китаї у другій половині ХХ століття.

Одним із центральних аспектів цього розділу є огляд Юань Є основних тенденцій розвитку хорового мистецтва в творчості перших професійних композиторів Китаю, де висвітлені жанрові, образно-тематичні пріоритети та стильові ознаки.

Авторка дисертаційного дослідження звертається до творчості Хуан Цзи, якого називають фундатором національної музичної культури Китаю,

фундатором новітньої музично-педагогічної школи Китаю і початківцем формування музичних творів Нової доби, також цей композитор вперше у китайській музиці звернувся у вокальних та хорових творах до поезій західних авторів, цим самим розширив арсенал музично-виражальних засобів й значно розвинув стилістику традиційних для китайської музики творів ліричного і трагедійного напрямів (ст. 133). Також авторка детально описує хорові здобутки композитора Лю Сюй Ана, в творчості якого почала визрівати ідея створення хорової композиції в баладному жанрі. А патріотична хорова пісня постає провідним жанром у творчості Сіань Сінхая.

Неабиякий інтерес викликають висновки дисертантки до другого розділу у яких зазначається, що перші професійні композитори Китаю створили хорову музику, яка поєднувала ідеологічну функцію із національним стилем. Основними жанрами стали патріотичні хорові пісні, кантати, балади та інші. Теми патріотизму, боротьби, миру стали традиційними. Їхній стиль поєднував доступну європейську техніку із китайською мелодикою, що дозволило створити унікальну національну хорову традицію.

Лаконічно точним за обраністю матеріалу та фундаментальним за охопленням постає *третій розділ* «Розвиток хорового мистецтва періоду новітньої історії Китаю» в якому висвітлено хорову творчість композиторів кінця XX – початку XXI століття, розширення образно-тематичної і жанрової палітри, а також належна увага Юань Є прикута до питання становлення професійної хорової освіти у Китаї та її сучасний розвиток.

У даному розділі дисертації акцентується увага на хоровій творчості композиторів періоду від кінця 1980-х років, яка характеризується поєднанням етнічного стилю музичної мови із синтезуванням західних і східних традицій. Авторка зазначає, що хорова творчість китайських композиторів позначилась експериментуваннями із пентатонним ладом, який органічно вписується в західноєвропейську гармонію (ст. 150).

Особлива увага у даному дисертаційному дослідженні приділяється питанню становлення професійної хорової освіти в Китаї та її сучасний розвиток.

Професійна хорова освіта в Китаї пройшла шлях від місіонерських шкіл до сучасних академій. Юань Є зазначає, що китайські педагоги розпочали працю над створенням необхідних практичних матеріалів для музичних закладів, усвідомлюючи необхідність введення до навчальної програми основ професійного керівництва хоровими колективами. Першими серед них стали Ма Гешунь, Ян Хуннань, Чжен Сяонін та інші, що орієнтувались на два магістральні напрями, за якими навчались усі китайські учні: музична освіта за західноєвропейським зразком і хорове виконавство.

Заслуговує на окреме відзначення ґрунтовний огляд активного процесу організації системної розбудови хорової освіти у вищих навчальних закладах освіти Китаю від початку ХХІ століття. На сьогоднішній день Китай має потужну інституційну базу, активну міжнародну співпрацю та розвинену систему підготовки хорових диригентів.

Загальні *висновки* відзначаються конкретністю, узагальнюють основні результати дослідження, структуровані відповідно до поставлених задач. Варто відзначити великий обсяг наукової літератури, що був задіяний у роботі.

Дослідження Юань Є настільки багатоаспектне, що викликає зацікавлення і бажання подискутувати в різних площинах. Зазначу, що робота написана на високому науковому рівні, стилістично правильно витримана, проте маю кілька побажань:

1. На мою думку, було б доречно додати більше нотних прикладів найвизначніших хорових творів для кращої ілюстрації аналітичного матеріалу.
2. Можна було б розширити порівняльну площину, залучивши, наприклад, дані про хорову творчість Кореї чи В'єтнаму як суміжних культурних ареалів.

Однак ці зауваження не знижують загального високого рівня даного дослідження і можуть бути враховані в подальших наукових розвідках авторки.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Юань Є, висловлю кілька запитань:

1. На сторінці 115 дисертації Ви зазначаєте: Серед «шкільних пісень» знаходимо значну кількість хорових опрацювань, у яких оспівуються образи природи, наприклад – «Ніч на весняній річці», «Схід сонця» Лі Шутуна; «Вечірня пісня», «Кипарисовий гай», «Ніч на весняній вулиці» Сяо Юмея та інші – чи доводилось Вам аналізувати та виконувати (як диригент-хормейстер) твори китайських композиторів у яких змальовані образи природи?
2. Які інноваційні технології застосовуються у навчанні хоровому мистецтву в сучасному Китаї?

Насамкінець зазначу, що дріб'язковість висловлених зауважень та запитань лише підкреслює надзвичайно високий рівень пропонованого дисертаційного дослідження, в яке вкладено колосальну працю, таке дослідження стане не лише у пригоді фахівцям – виконавцям, дослідникам, викладачам, а й слугуватиме зразком для молодих здобувачів наукових ступенів.

Результати дисертаційного дослідження висвітлено у наукових виданнях, затверджених МОН України як фахові (категорія Б) за напрямом «Мистецтвознавство» та внесених до міжнародних наукометричних даних (три статі) та у 6 наукових працях апробаційного характеру.

Дисертаційне дослідження Юань Є постає самостійним, глибоким, актуальним дослідженням, яке не лише демонструє високий фаховий рівень авторки, а й робить суттєвий внесок у музичну культуру, поповнюючи один із актуальних напрямів, пов'язаний з дослідженням впливу суспільного і художнього життя на розвиток хорової композиторської творчості Китаю.

Отже, дисертаційне дослідження Юань Є «Вплив суспільного і художнього життя на розвиток хорової композиторської творчості Китаю», представлене до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво, відповідає вимогам, що висуваються до робіт цього рівня відповідно нормативних документів (Постанова Кабінету

Міністрів України «Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року, № 44, та ін.), а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за вказаною спеціальністю.

**Рецензент -
кандидатка мистецтвознавства,
доцентка, доцентка кафедри хорового та
оперно-симфонічного диригування,
декан факультету музикознавства,
композиції, вокалу та диригування
ЛНМА імені М. В. Лисенка**

Ірина Куриляк